

En fanøkaptajn og hans hustru

Af Søren-L. Manøe Hansen

På sin 19 års fødselsdag fik Margrethe Lassen på Fanø dette bindebrev af sine venner og veninder. Hele brevet er udført i dejlige, klare farver, der giver det et livligt præg. Bindebrevet, der i sin udformning er symmetrisk, er lavet af et stykke tyndt papir som foldeklip. Det fremtræder med et par svævende basunblæsende engle, et par fugle, tulipaner samt andre blomster og planter. Forneden et slyngende bånd, og det hele indrammet af en gul kant. Brevet er anbragt på en sort baggrund, der danner en fin kontrast til den livlige forside. I midten findes teksten omhyggeligt skrevet og anbragt i et hjerte, der forneden støttes af to bånd med de 13 unge mænds navne til venstre, og til højre de 13 veninders navne. Desværre er værket usigneret, men kan være udført af en af de unge, men den fornemme udførelse taler for, at det er et bestillingsarbejde.¹⁾

Brevets tekst er følgende:

Bindebrev for Velagte Pige
Margrethe Lassen
foræret paa hendes Fødselsdag
den 6te Januar²⁾
1862

Aar henrinder, Tiden svinder, hastig Tiden skrider frem, Glæden sig med Sorgen blander, Venskab er og bliver skjønt, og for dig et Aar er runden, hastig er den svunden, Fortids Minder ere skjønt, derved vi jo min-

Bindebrevet til Margrethe Lassen.

der dem, derfor paa din Fødselsdag, sende vi dig til Behag, Nogle Vers med Ønsker mange, Om dit Vel i Danmarks Vange, dine Venner har dig bunden, Med en Ærekrands saa skjøn, dig til Velbehag og Minde, Giver der en Glæde Skjøn, Løs dig af din Lænkekjæde, Ved en lystig dands og Spil, Gjerne vi dig da erindre, Thi vi tænke paa, Vi bede det dig vel maae gaae, Rosen for dig blomstre maae, Vi et Spørgsmaal for dig lægger, Kan du rask besvare den, da er du en fri Veninde, Og er løst ud af dit Baand, dette Spørgsmaal lyder saa, hvordan det dig vel skal gaae, Udi dine Levedage, Til du skal herfra bortdrage, hvis du det ei rask kan sige, Maae du altid bunden blive, Til du løser dig med Ære, Og fornøiet vi da ere, huld en Engel dig ledsage, Vi til Slutning ønsker dig, At du dit Liv fremdrage, Stedse glædelig og lykkelig, Vær Forældres Lyst og Glæde, Altid lydig from og god, Elsk din Fader Gud og Herre, Altid lyde Herrens Bud, Følg hans Vei er den trang, Ende faaer den da engang.

Brevets gåde var altså, at Margrethe Lassen skulle forudsige: »hvordan det dig vel skal gaae, Udi dine Levedage, Til du skal herfra bortdrage«. En gåde som i sin ordlyd var uløselig, men hvordan blev hendes livsskæbne, ja godt var det, at hun ikke kunne se ud i fremtiden, men lad os først kigge lidt på bindebrevens funktion.

I brevet var der jo en gåde, som pigen skulle løse for at være fri, men kunne hun ikke det, skulle hun gøre sig fri ved »en lystig dands og Spil«, hvilket ville sige, at hun skulle gøre et gilde for sine venner. Bindebrevet var altså en opfordring til et unggilde, som man synes kunne afbryde hverdagens ensformighed, især om vinteren eller når de mange søfolk i længere tid var borte fra øen. Det sværeste var ikke at lave et bindebrev, men at få det afleveret til vedkommende. Der var kun nogle få dage i året, hvor alle kunne bindes, nemlig Tamperdag i fasten (onsdag efter 1. søndag i fasten), Tamperdag i pinsen (onsdag i pinseugen), Tamperdag om høsten (onsdag efter korsets ophøjelse, mellem 15. og 21. sept.) og Tamperdag før jul (onsdag efter 3. søndag i advent) og så på vedkommendes navnedag. Da breve ikke var almindeligt, var det ofte svært at få det afleveret, men man kunne så gemme det f. eks. i tobaksdåsen, i et trøjeærme, i en lomme, endog mellem mellemader, eller som i det tilfælde hvor en mand fandt brevet under en pandekage, som han var budt ind på, og når man så havde rørt ved papiret, var man bundet.³⁾

Egentlig var der to typer bindebreve, et som vort eksempel, eller brevet kunne være udfærdiget således, at nogle få silkestråde stak ind under et snit i papiret, således at alle enderne, der var lige lange, stak frem på forsiden, hvor de blev knyttet i én eller flere knuder, og alle enderne lagt i et laksegl, således at knudens løsning var fuldstændig umulig. Margrethe Lassen skulle jo

Margrethe Lassen.

forudsige sin skæbne, men hvad resultat hun er kommet frem til, ved vi ikke, men hun har sikkert, som de fleste andre i hendes sted, måttet give sit gilde. – Men hvad blev da hendes skæbne?

Margrethe Lassen blev født i Nordby på Fanø den 16. jan. 1843 og var datter af gdr. Jens Lassen og hustru Mette Nielsdatter. Den 7. nov. 1869 blev hun gift med Peder Mathiesen Jensen også fra Fanø. Margrethe Lassen havde en stedbroder, Niels Kallesen, der var skibsfører af »Cito«. Han havde afløst Laurids N. Lauridsen, der var blevet slået over bord og druknet i Køge bugt. Margrethe Lassens mand blev skibsfører og afløste senere Niels Kallesen på »Cito«. Da han havde sejlet med det en tid, havde han penge til køb af et stykke jord udstykket fra Laurids Kallesens gård. Her byggede han i 1869 et pænt hus med jord til 3 kreaturer. De begyndte i det små, men gjorde ingen gæld, hvilket

Kaptajn Peter Mathiasen Jensen.

fremgår af, at gulvet i storstuen først blev lagt nogle år efter, at huset var bygget, idet de først ville tjene pengene hertil.

Hans skib forliste imidlertid, og han kom hjem. Da hans sejlads havde givet god udbytte til aktionærene, så han sig om efter et nyt skib. På Abrahamsens værft i Nordby havde der i et år stået en brig, og da han havde fået en aktiekapital samlet sammen, købte han skibet, og gav det navnet »Cito« efter det gamle.

Den første rejse gik til Hamborg, og hans hustru var med på sejladsen. Han sejlede heldigt med den i en del år, og det viste sig at være et godt skib og en hurtig sejler. Han gjorde flere rejser rundt om Cap Horn til vestkysten af Amerika. En af rejserne gjorde han endog på rekordtid, men han pralede aldrig, men sagde: »Jeg havde heldet med mig. Vinden føjede mig til Cap Horn og ligeledes op langs kysten af Amerika og ligeledes på

hjemturen«. Det blev en god skilling, aktionærerne fik udbetalt.

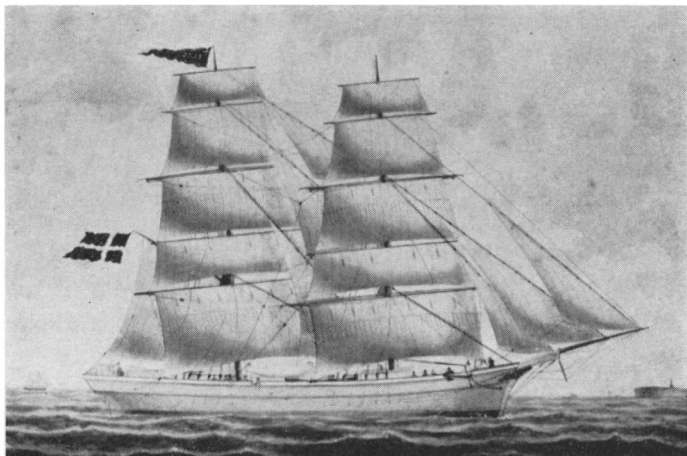
Sølivet førte jo noget af hvert med sig, man var langt fra hjemmet og tit ikke hjemme i årevis, idet man ofte anløb hjemhavnen Hamborg uden at nå hjem til Fanø. Under en rejse ud for Brasiliens kyst mødte han en Sønderho-brig for udgående. Han vidste, at hans kone ventede sig, så han var spændt på at høre nyt hjemmefra. De to skibe nærmede sig hinanden, og Sønderhoskipperen råbte og strakte to fingre i vejret. Hans kone havde fået tvillinger. Et af hans børn har fortalt, at hun var 3 år, inden hun første gang så sin fader. I hjemmet havde man til påmindelse om faderens fravær hans mahognistol stående urørt, og dér satte ingen sig, før han var hjemme igen, og ved siden af stod hans nypudsede sko parat.

Der var travlt, når de nåede havn, og var der ikke tid til en rejse til Fanø, skete det, at hans kone tog turen til Hamborg. Efter en sådan rejse kom hun syg hjem, og det viste sig, at hun havde fået den alvorlige sygdom tyfus, og man mente, at hun havde fået den af Elb-vandet. Da der ikke var epidemihuse, ej heller sygeplejersker, blev hendes sygeleje i hjemmet. Lægen gjorde, hvad han kunne, og trods sygdommens smitsomme karakter, lykkedes det ham at få en kone til at pleje hende. Børnene kom bort fra hjemmet og blev anbragt i pleje hos familien, og huset blev afspærret. Sygdommen forværredes, og efter få dages forløb døde hun den 2. juni 1882, 39 år. På grund af smittefare turde ingen gå ind i huset, men et familiemedlem, Hans Peder sen, og byens smed gik ind og bar hende ud. Hendes sengeklæder blev derefter gravet ned. Det var ikke første gang, sorgen gæstede dette hjem. Tidligere havde hun mistet en søn, Hans Peder, på 2 år og endnu en søn, Peder, på 1½ år. Tilbage stod fire moderløse børn:

Mette Jensine på 10 år, Jens på 7 og tvillingerne Margrethe og Peder på 2 år og 4 mdr. Dagen før begravelsen, som fandt sted på Rindby kirkegård, kom hendes mand hjem fra Hamborg, hvor skibet lå, men måtte rejse igen 2 dage efter. I hjemmet havde de tidligere haft en tjenestepige, Ane Jensen, og på opfordring af rederen, N. Kallesen, som lovede at have opsyn med hjemmet, tog Ane Jensen sig nu af hjemmet og børnene og blev derefter husholderske for Peder Mathiesen Jensen. – Forud for dette dødsfald havde man taget et varsel. Margrethe Lassens fader, der for det meste boede hos dem, skønt han vel nok havde aftægt og lejlighed hos Laurids Kallesen og hustru Ane Cathrine, døde et halvt år før sin datter Margrethe. Efter dette dødsfald havde Margrethe Lassen lovet den blinde organist Niels Gundersen, at han måtte flytte over til dem. Da hendes fader blev begravet, hørte Niels Gundersen, at kirkeklokkerne blev ved at ringe efter jordfæstelsen. Det fortalte han familien, og de var enige om, at der snart igen ville komme dødsfald, hvorfor Margrethe Lassen udbrød, da hun var blevet syg: »nu er det nok mig, der skal herfra«.

Dødsfaldet tog hårdt på hendes mand. Han tog endnu en rejse med skibet, og et års tid efter kom han hjem og sagde søen farvel, blev hjemme hos børnene og drev cjendommen. Han fik ord for at være ret velstående, men da han var opdraget i et nøjsomt hjem med små kår, kom dette også til at gælde for den daglige tilværelse i hjemmet. Én ting havde han lært på sine rejser: en god uddannelse var nødvendig, hvorfor begge de to ældste børn kom til at gå i realskolen i Nordby.

Han var 44 år, da han lagde op og skulle til at beskæftige sig med landbruget, hvilket regnedes til kvindesysler. Han havde ikke megen forstand på det heller, og sorgen og ensomheden drev ham ud i drik-

»Cito« af Fanø, tegnet 1880 af M. Truelsen, Altona.
I baggrunden ses Helgoland.

keri, men ved et nært venskab med forstander Sørensen på navigationsskolen kom han ind i afholdslogen »Good Templar«.

På sine ældre dage mindedes han ofte livet til søs på »Cito«, hvor han i mange år havde en meget dygtig styrmand i Peder Hansen Therkildsen. Engang, da de var på rejse til New York, slap provianten op, så rationerne blev meget små. De fik imidlertid et passagerskib for sydgående i sigte. De signalerede til det om mangel på proviant, og der blev svaret, at de skulle sende en båd derover. Peder Mathiesen Jensen kunne ikke tale engelsk, hvorfor det blev styrmanden, der fik opgaven overdraget. De fik båden fyldt med den dejligste proviant, men da han ville betale, blev der svaret: »Nej, ikke tale om, giv mig blot en seddel på, at vi har forsynet jer med proviant. Det er os en glæde at kunne hjælpe en kollega, der er i nød, og vi er rigeligt forsynet«.

Ligeledes kunne han fortælle om, da de engang lå under ækvator for vindstille, at skibet pludseligt gav sig til at rulle. Vejret var varmt og stille, og vandet varmt og klart, så de kunne se dybt ned. De opdagede da en hval, der var helt overgroet med sødyr, skaller og alger på ryggen, og det var altså den, der benyttede kølen som kløpind.

Den 14. april 1865 lå han i New Yorks havn og blev her vidne til den sorg og harme, der bredte sig over by og land, da det hen på aftenen rygtedes, at præsident Abraham Lincoln var blevet myrdet i teatret.

Et sted, hvor han fik lastet sit skib, boede der en negerkonge. Han var en intelligent mand, der regerede som en fader over sit land. Stedet var ensomt og kun beboet af negre. Peder Mathiesen Jensen spurgte ham, om han ikke kunne tænke sig at bosætte sig et mere centralt og bekvemt sted, hvortil han svarede: »Jeg er en sort mand og lever her midt imellem mine folk, som er glade ved, som jeg styrer dem, og de ser op til mig. Hvad ville jeg blive regnet for blandt hvide, selv om jeg er nok så velhavende. Nej, jeg bliver boende«.

På en af sine rejser havde han fået sin tvillingbroder Mathias Jensen med. Han var egentlig skibstømrer, men da der var arbejdsløshed på skibsværftet, tog han med en tur til Santos i Brasilien. Her rasede imidlertid den gule feber. Da de kom dertil, måtte flere af besætningen på hospitalet, hvor der herskede de elendigste hygiejniske forhold. Mathias Jensen blev også ramt af feberen og indlagt på hospitalet, hvor syge og døde lå imellem hinanden. Han døde og blev begravet derude. Det kunne blive en drøj hjemfart, og ofte kom skibene til Europa med en halveret besætning, og mangan en Fanø-kvinde måtte gemme sin festlige hverdagsdragt bort for fra nu af at bære den sorte enkedragt. Mathias Jensens kone blev nu alene med tre børn.

Da børnene var fløjet fra reden, flyttede Peder Mathiesen Jensen til sin ældste datter Mette Jensine, der var blevet gift med snedkermester Laurids Hansen i Bramminge, der også var fra Fanø, og her døde Peder Mathiesen Jensen i 1913. Sønnen Jens gik i faderens fodspor og blev kaptajn og sejlede på Kinakysten, inden han bosatte sig i Bramminge; datteren Margrethe blev gift med Søren Jensen fra Blåvand, hvorefter de emigrerede til USA, og sønnen Peder blev gift med Astrid Villumsen og bosatte sig som guldsmed i Ålborg.⁴⁾

Margrethe Lassens bindebrev findes stadig i familien og er gået i arv på spindesiden og sidst til sit tipoldebarn Margrethe Manøe Hansen.

Kilder og noter:

1) Familie oplyser, at det skulle være en degn i Nordby, der skulle have udført bindebrevet. Degne havde normalt eneret på udfærdigelsen af mindebrev. 2) Datoen d. 6te januar må bero på en fejlskrivning, idet Nordby ministerialbog viser d. 16. januar som Margrethe Lassens fødselsdag. 3) »Dansk Bondeliv, således som det i Mands Minde førtes navnlig i Vestjylland« af H. F. Feilberg. Ved udvalget for folkeoplysningens fremme, Kbh. 1898, 2. opl., side 367-373. 4) Artiklen bygger på optegnelser foretaget af afd. snedkermester Laurids Hansen, Bramming.